

Når min far kommer hjem, så er min mor lige gået, og når min mor kommer hjem, så sover min far!

Køn på det danske arbejdsmarked – eller hvordan kvinder blev til mennesker, og mænd blev til fædre!

Anne Trine Larsen: *En slags mandinder. En analyse af køn og arbejde i Danmark 1950-1989. SFAH-Publikation Nr. 44. 2006. 247 s., 200 kr.*

Af Gry Høngsmark Knudsen

Ligestilling er ikke emnet for Anne Trine Larsens ph.d.-afhandling om kvinder og arbejde i perioden mellem 1950 og 1989, men ligestilling bliver alligevel et gennemgående tema i bogen, eftersom den periode, bogen drejer sig om, også er en af de perioder, hvor kvinders og mænds ligestilling har været i vælten. Bogens fokus på kvinder og arbejde fortæller temmelig meget om processen i retning af ligestilling, og den afslører, hvor nogle af de diskussioner, som man stadig må tage omkring kvinder, ligestilling, mænd og barselsorlov, stammer fra. På den måde leverer bogen et væsentligt bidrag i forståelsen af, hvorfor vi stadig ikke har ligestilling, selvom det ikke i udgangspunktet er ærindet for bogen. Anne Trine Larsen peger med sin analyse nemlig på, at diskussionerne af kvinders og mænds arbejde er relaterede og at, når kvinder begynder at definere sig selv som udearbejdende, så har det også konsekvenser for mænds definitioner af sig selv. På den måde gør hun grundlæggende op med en udelukkende patriarkalsk definition af samfundet og arbejdskraften, samtidig med at hun synliggør, hvordan definitioner ændrer sig umærkeligt over tid.

En historikers værk

Ph.d.-afhandlingen er skrevet ved Historie på Århus Universitet, og den bærer præg af sit fag. Det må på ingen måde misforstås, det er en meget interessant fremstilling om arbejde og køn, men der er ikke noget udpræget teoretisk blik på materialet. Der findes i indledningen kun et ganske kort afsnit om afhandlingens teori og metode, hvor Larsen skriver, at hendes udgangspunkt i en eller anden form er konstruktivistisk og diskursanalytisk. Men det er ikke noget, der reflekteres ret meget over igennem bogens analyser. Det er primært i bogens konklusion, at Larsen diskuterer sin metode. Her sammenligner hun sin metode med mere historisk materialistiske, økonomiske og feministiske analyser af kvindernes indtog på arbejdsmarkedet i efterkrigstiden. Og hun påpeger i den forbindelse, at fordelene ved hendes metode – diskursanalysen – er, at hun i langt højere grad kan vise, at der fandtes forskellige kvinder både i hjemmene og på arbejdsmarkedet, og at disse kvinder havde mange forskellige grunde til at ville deltage på arbejdsmarkedet frem for at være husmødre. Desuden er Larsens metode væsentlig i

forhold til at vise, hvordan definitioner af *det mandlige*, *det kvindelige* og *arbejde* i perioden er indbyrdes afhængige, og alle begreberne derfor forandres, ikke nødvendigvis i samme takt eller samme retning, men når det ene begreb ændrer indhold, sker der også ændringer med de andre begrebers indhold.

Arbejde og for hvem?

At Anne Trine Larsen er historiker, ser man også på bogens opbygning. Den er inddelt i tre dele, som hver koncentrerer sig om tre tidsperioder 1950-60, 1961-1972 og 1973-1989. I hvert kapitel gør Larsen grundigt rede for debatten om kvinders adgang og ret til arbejde ud fra forskellige aktører. De primære kilder er *Danske Kvinders Nationalråd*, *Dansk Kvindesamfund*, *De Danske Husmoderforeninger* og *Kvindeligt Arbejderforbund*. Derudover inddrager hun relevante politiske betænkninger og diskussioner i dagspressen. Og det er ret morsomt læsning, når f.eks. *Danske Kvinders Nationalråd* skal tage stilling til om "kvinder med familieforpligtelse" som vælger at have udearbejde, skal kunne gøre dette, uden at det virker skadeligt på deres eget eller familiens helbred og velfærd" (s. 58). For det var åbenbart ikke logik hverken i 50'erne eller 60'erne, at det umiddelbart kunne lade sig gøre.

De to hovedspørgsmål, som er styrende for afhandlingen, er, 1) hvordan arbejde blev til lønarbejde og kom til udelukkende at foregå på arbejdsmarkedet, og 2) hvordan husmødrene forsvandt, og hvad der kom i stedet for? Og netop den kronologiske fremstillingsform er meget anvendelig til at vise ændringerne i italesættelserne af arbejde og køn gennem de fire årtier, som afhandlingen beskæftiger sig med. Larsens grundige redegørelser for debatterne anskueliggør i høj grad de små ændringer, der finder sted, og som umærkeligt ændrer debatterne fra f.eks. i 50'erne at sætte skel mellem arbejdende kvinder og mødre til at sætte skel mellem fuldtids og deltidsarbejdende kvinder i 60'erne og 70'erne, hvor også mænd ændrede status fra at være forsørgere til at blive fædre. Det er samtidig interessant at se, at udviklingen af kvinders andel på arbejdsmarkedet pludselig gør nogle fag til kvindefag, og det betyder en nedvurdering af fagene – ligesom det skete med husmødarbejdet – en udvikling, som Larsen peger på, i høj grad skyldes kvinders egne italesættelser af f.eks. husarbejdet.

Samtidig er det interessant at se, hvordan børn og moderskab fra 50'erne og frem holder kvinderne væk fra

arbejdsmarkedet, ikke så meget fordi de holdes ude fra arbejdsmarkedet fordi de er mødre - førhen var der jo ikke barselsorlov og andre regler, der kunne gøre kvinder til et ansættelsesproblem. Derimod er det forpligtelsen til at passe børnene og til at opdrage dem til ordentlige samfundsborgere, der både af kvinder og mænd tillægges kvinder – i 80'erne er Larsen inde på, at forpligtelsen i stigende grad italesættes som forældrenes – der gør, at kvindernes adgang til arbejdsmarkedet begrænses. Det var altså hensynet til de opvoksede generationer, der gjorde, at kvinder ikke burde arbejde, og ikke at de f.eks. ville tage arbejdspladser fra mænd. Og her kunne det jo have været interessant med et udblik til nutiden, hvor diskussionen om forældres (kvinders) arbejdstid stadig drejer sig om hensynet til familien og børns ret til en ordentlig barndom. Det er en af de væsentlige styrker ved afhandlingen, at man pludselig forstår oprindelsen til disse diskussioner og forstår, hvor indgroede argumenterne imod karrierekvinder er i samfundet. Debatteer er funderet i 50'ernes familiemønstre, og samtidig er nutidens nostalgitrip mod hjemmebag, hjemmestrik og varm kakao med til at forstærke diskussionernes problematiske karakter. Og derfor er det meget afslørende at læse analyserne af kvinders og mænds relationer til arbejde og således forstå, hvorfor det stadig er en sejr for fagbevægelsen at have sikret mænd 3 ugers barselsorlov ved de seneste overenskomstforhandlinger.

En lyserød kedeldragt gør hele forskellen!

Bogen er meget let læselig, og det er befriende at læse et helt almindeligt dansk, ligesom det er let at følge analyserne, og det teoretiske tankegods er vældig godt forklaret eller holdt på et minimum. Det sidste mener jeg dog til dels er et ankepunkt ved Larsens afhandling. Hun relaterer ikke rigtigt sine empirisk baserede analyser til f.eks. sociologisk teori. Når jeg mener, at det er et problem, skyldes det, at analyserne til tider lukker sig om sig selv. Der er således ikke mere at sige om emnerne, end det, der opstår i mellem kilderne og deres indbyrdes diskussioner. Og det mener jeg egentlig, der er! Der går lidt for meget tidsbillede i analyserne, og konklusionerne får ikke lov at folde sig ud, før netop afhandlingsens allersidste afsnit, hvor Larsen selv påpeger, at hendes analyser kan bruges til at underbygge en del sociologisk teori, som f.eks. Ulrich Becks i *Fagre nye arbejdsverden*.¹ Analyserne er således koncentreret om kildelæsning, men jeg kunne godt have ønsket mig, at der havde været lidt mere diskussion af analysens pointer i analyserne og ikke kun i det sidste, afsluttende kapitel.

Endelig er der bogens visuelle udformning, som ikke er den mest inspirerende, og det er en skam, for med bogens letlæste karakter er der mange andre end universitetsfolk, der kunne have interesse i at læse bogen. Men bogen er ikke særligt appellerende pakket ind. Der er enkelte velvalgte og morsomme illustrationer, og det kunne have været fint med flere for også på den måde

at underbygge forandringen i opfattelsen af kvinder som mødre, der med et barn på armen vinker farvel til forsørgeren på vej på arbejde, til den nye definition af ligestillede arbejdsomme individer, der dog var glade for at kunne bære en lyserød kedeldragt til deres svejsservisir, sådan som *Dansk Arbejdsgiverforening* fremstillede kvinder i mandefag i 80'erne!

Anmeldelsens overskrift er et citat fra en børnesang fra 1970'erne, jeg kender ikke forfatteren, men vi sang den ivrigt i min børnehaven.

Gry Høngsmark Knudsen er mag.art. i Kunsthistorie og Køn, Kommunikation og Kultur.

¹ (2002) København: Hans Reitzels Forlag.